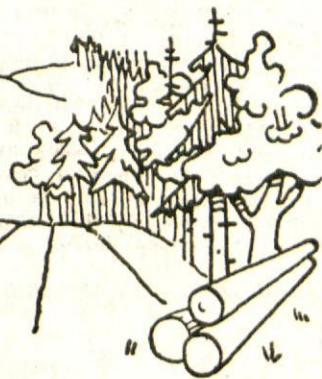

Dolenjski list

GLASILO OSVOBODILNE FRONTE OKRAJEV ČRNOMELJ, NOVO MESTO IN TREBNJE

LETO I. — Stev. 39.

NOVO MESTO, 25. novembra 1950

Izhaja tedensko

Pomen II. zasedanja AVNOJ-a

NAJ ŽIVI NAŠA

NEODVISNA SOCIALISTIČNA DOMOVINA

TITOVA JUGOSLAVIJA!

»Tri osnovna dejstva so bistvena za sklepe, ki so prineseni na drugem zasedanju AVNOJ-a:

1. Potrditev in uzakonitev demokratične ljudske oblasti, ki je nastala in se razvija iz osvobodilnih naporov naših narodov;

2. Federativna ureditev notranjega sožitja naših narodov v enotni državni skupnosti, v federativni Jugoslaviji;

3. Obračun z emigrantsko in notranjo protiljudsko reakcijo, ki se je povezala z okupatorji v skupni borbi proti našim narodom.«

»Tako raste pred našimi očmi iz krvi, trpljenja in naporov naših narodov veličastna in dragocena stavba nove Jugoslavije. Moč nove Jugoslavije raste navznotraj in navzven. Njena junaška borba ter demokratičen vsenarodni značaj narodno osvobodilnega gibanja, demokratična ureditev odnosov med narodi na temelju popolne enakopravnosti, dejstvo, da stoje temu osvobodilnemu gibanju na čelu resnično ljudske sile — vse to ne vzbujajo samo simpatij ljudskih množic po vsem svetu, ampak je iz Jugoslavije napravilo ognjišče osvobodilnega odpora proti fašizmu v tem delu

Evrope in privlačno središče za druge narode, ki se na našem primeru uče, kako se je treba boriti proti okupatorju in proti domačim izdajalcem. Sklepi II. zasedanja AVNOJ-a so napravili zlasti globok vtis na sosednje dežele. Ni dvoma, da je antifašistično in narodno osvobodilno gibanje v teh deželah dobilo z II. zasedanjem AVNOJ-a močno vzpodbudo.

Vsa ta dejstva nas na eni strani navdajajo s ponosom, a na drugi strani tudi z zavestjo, da je bodoči položaj Jugoslavije v krogu evropskih narodov krepko utrjen. Naše nove Jugoslavije ne bo branilo samo naše orožje, marveč jo bodo branile tudi simpatije in podpora svobodoljubnih sil vsega sveta; simpatije in podpora, ki so jih zaslužili naši narodi s svojo požrtvovalno in junaško borbo proti največjemu sovražniku človeštva — proti fašističnemu imperializmu.«

Dolenjska je pokazala, da je v taboru Osvobodilne fronte

Nešteto krat smo govorili ali pisali, da so naši odbori Osvobodilne fronte ali še vedno v starih vodah partizanstva, ki so opravljali svoje posle le slučajno ali pa, da so bili v rokah ljudi, ki so bili vse kaj drugega samo frontaši ne. In končno vsem odborom je potekla njihova doba dejavnosti. Prav zato je Fronta Jugoslavije razpisala volitve v svoje osnovne organizacije. Naši člani, člani osnovnih organizacij se temeljito zavedajo, da so te volitve tudi pred vrati desetletnice Fronte, ki mora pokazati, kaj vse je naredila in kaj še mora narediti, da bo dostojno proslavila ta svoj veliki praznik, praznik revolucije slovenskega naroda, praznik, ko je slovensko ljudstvo enkrat za vselej vrglo raz sebe tlačanske in kapitalistične okove in ko je vrglo raz svojega hrbita izkoriščevalca in postavilo samo sebi oblast. Te volitve so bile le nekaka priprava za veliki praznik, ki bo 27. aprila 1951. leta.

PRIPRAVE ZA VOLITVE

Naše ljudstvo, ki je včlanjeno v Osvobodilni fronti, se dobro zaveda, da bo potrebno v bodoče samostojneje delati, kakor pa do sedaj. Uredba o odpravi birokracije, uredba o prenašanju poslov na najosnovnejše organizacije ljudske oblasti, uredba o znižanju pisarniškega osebja so Fronto postavile pred nove naloge, ki bodo veliko težavnejše in s tem tudi veliko bolj demokratične ko do sedaj. Prav radi tega si je v predvolilnem času postavila težke naloge. Te naloge so bile v tem, da bodo Frontne organizacije Krajevnih odborov same izpeglale vso agitacijo in propagando za volitve. St. Jernej je sam izvršil vse, karkoli je bilo potrebno za pravičen potek volitev, kakor tudi politično delo na svojem ozemlju. Ne samo to, da so samo opravili temeljito vse

predvolilne sestanke ampak pripravili tudi modrično prireditve St. Jernej v jesen, ki je ogromno pripomogla do takih rezultatov pri volitvah. Poglejmo kaj pa so naredili v Dol. Straži? Pripravili so predvolilni sestaneček. Toda namesto, da bi prišli ljudje na sestaneček, so ljudje čakali rajše zunaj, dokler ni bil končan, nato pa so prišli v gostinski lokal, v katerem je bil sestaneček in pili pozno v noč. Prav je, da se človek razveseli, toda veselje je veliko lepše po opravljenem delu, posebno še takem, na katerem se razgovarja o gospodarskem in političnem stanju in kraju samem. Kakršen je bil odraz sestanka, tak je bil odraz volitev. Kaj pravite, ali bo novi odbor kaj boljši od starega? Ali bo kaj manj oddaje? Ali bo oddaja sedaj kaj bolj pravilna? Prav gotovo ne! Kajti odbor Osvobodilne fronte je tisti v vasi, ki pomaga ljudski oblasti, da pravilno odreja ukrepe, ki pravilno vodi gospodarsko dejavnost vasi in vaščanov. Na nekaterih krajevnih ljudskih odborih so mi ljudje dejali, da ne bodo šli na volitve OF, ker ne dobijo živilskih nakaznic za sladkor, da ni mila, da ni nogavic, da ni bilaga itd., torej tistih drobnih vsakodnevnih potreb. Prav dajem vsem tistim tovarišicam, da ni še vsega, kar nam je potrebno za vsakodnevno življenje, še bolj pa dajem prav tistim neštetim tovarišem in tovarišicam, ki pravijo, da je naša socialistična domovina dovolj bogata in da ima dovolj rok, ki bodo vse to naredile, samo treba je, da primemo vsi za delo, da moramo prav vsi ustvarjati nove pogoje za boljše življenje, pa naj si bo to v tovarni ali pa na kmetiji z odkupi, dajatvami, to je s prehranitvenimi predmeti. Prav sedaj po teh volitvah moram povedati, da delavec v tovarni ali dober nameščenelec v mestu prav tako rad je zabeljen krompir in zelje, da včasih prav tako rad

Ko smo šli v borbo in ko je vse naše ljudstvo šlo v borbo proti okupatorju in proti domačim izdajalcem, je tedaj to napravilo ne samo zaradi tega, da se nacionalno osvobodi, marveč tudi zato, da izboljša svoje življenje in da si ustvari boljše pogoje v bodočnosti.

Ko smo ustvarjali ljudsko oblast v Jugoslaviji in ko so se v narodnoosvobodilni borbi rodili prvi narodnoosvobodilni odbori, tedaj smo delali to s ciljem, da bo imela ta oblast, ki je drugačna od tiste stare oblasti, možnost, zastopati resnične ljudske interese, kar pomeni interese delovnega ljudstva.

Ko smo se borili za blaginjo delovnega ljudstva, smo šli v borbo za doseg glavnih zahtev in ciljev naše narodnoosvobodilne borbe, stalni napor države za dvig blaginje delovnega ljudstva; tedaj smo mislili na potrebo, da se enkrat za vselej likvidira izkoriščanje človeka po človeku.

Ko smo govorili konec koncev o neodvisnosti naše države, tedaj smo govorili o tem, da ne sme biti naša država več valuta za barantanje med imperialističnimi silami, nikomur imperialistična interesna sfera, itd., tedaj smo mislili tudi na našo ekonomsko neodvisnost.

E. KARDELJ

poje klobaso in popije kozarček vina, kakor kmet ali kmečki delavec. Cim boljše bo hrana delavcu in nameščencu, toliko boljše bo tudi življenje kmetu, kajti prav delavec ustvarja lepše in boljše življenje kmetu. Pa naj si bo že kakor koli. Tam, kjer so na sestankih ljudje samo neutemeljeno godrnjali, tam so tudi volitve slabe. Ali veste, kako je bilo na sestanku v Vršnih selih, ko je prišel tov. sekretar. Povedali so, da je težko radi oddaje, vendar dali bodo vse, ker

vedo, da je suša povzročila škodo drugje še večjo kot pri nas. Mesto godrnjanja so ljudje spraševali, kako je z Ameriko, kako je z našim gospodarstvom, če bo Amerika dala naši domovini pomoč v živilih, kako je z vojno na Koreji. In ko jim je tov. sekretar pokazal veliko skrb naše ljudske oblasti in Fronte za dobrobit ljudstva, so vsi soglasno povedali, da bodo šli na volitve in izpolnili

Nadaljevanje na 2. strani

Nadaljevanje s 1. strani

vse karkoli jim bo naložila oblast. In kakšen je rezultat volitev? Do 11 so volili 100%. To so frontaši, ki vedo, kaj pomeni trdna in enotna frontna organizacija. Ob tej priliki mi je povedal stari partizan Draganjski France Kren, ki je prehranil in prenočil nešteto partizanov: »Veš kaj, že med vojno sem ti velikokrat rekel, sedaj ti pa še bolj glasno povem, da me bodo slišali vsi: mi moramo držati skupaj ko tistile grmiček, ko tistole drevo. Poglej ga koliko

IN KAKO SAME VOLITVE?

Napovedanih tekmovalcev je bilo veliko. Človek se že ne znajde v njih. No, pa saj bodo sami vedeli, koga so prečestnajšili. V Novem mestu so ob 5 zjutraj zbudili z vojaško godbo vse, da ne bi kdo pozabil, kaj je 19. novembra. Pa to še ni nič napram Gaberjam, tam so harmonikaši s partizanskimi pesmimi povedali: »Kdor je bil z nami, ko smo se borili za socialistično domovino, naj bo tudi danes z nami in naj pripelje še vse druge.« Gaberje, ta partizanska vas s

Kaj dela Mokronoška mladina

V preteklih mesecih je lokalni »Dolenjski list« marsikaj pisal o mokronoški mladini, odnosno sploh o delu in življenju Mokronoga, v zadnjem času pa so novice iz tega dolenjskega kraja kar utihnile. Mar mokronoška mladina dela še naprej? O, seveda! Vendar so se dogodile v aktivu tudi bitne spremembe, ker je odhod sekretarja iz aktiv mladino postavil pred dejstvo, ali bo mogoče najti izhod iz tega problema tako, da bi plan dela mladinske organizacije ne občutil pomanjkljivosti. In res! Mladina si je izbrala novo sekretarko tov. Elčko, katera je med mladino postala zelo priljubljena vsled svoje zavednosti, ker ve, kaj pomeni voditi tako številni mladinski aktiv.

Ozrmo se samo malce v mladinsko sobo ter na sestanke. Soba je opremljena z dobrihmi klopmi, na stenah s parolami in slikami in z lepo izdelanimi stencasom. V to sobo je treba iti po za stranca »udežnih« stopnicah, katere so za nepoznane težko najdljive. Vendar se po teh temnih stopnicah vsak četrtek zbira v mladinsko sobo od 30 do 40 članov mladine.

Na sestanku so razpravljali, da je treba pomoči KDZ, ki nima dovolj delovne sile pri pobiranju krompirja, ki je še v zemlji, kljub temu, da smo že sredi novembra meseca.

Sklenili so, da se bodo tega dela udeležili v največjem številu.

Obvezali so se, da bodo za volitve v odbore osnovnih organizacij OF volišča lepo okrasili, ter tudi vsestransko sodelovali pri sprovanju teh volitev.

Po tem organizacijskem sestanku so za »Teden tehnike« pazljivo poslušali predavanje »O naši trgovski in vojni mornarici« ter o njenem razvoju za časa NOB vse do danes, ker je zelo važen faktor pri naši socialistični graditvi z ozirom na našo zunanjo trgovino.

Po polurnem predavanju je sledil kratek notranji in zunanji politični pregled, ki so mu vsi z zanimanjem sledili.

Mladina je na koncu skoraj dveurnega sestanka v mrzli sobi izrazila željo, da si še želi takih večerov, posebno pa glede raznih tehničnih predavanj, ker smatra tehnično znanje za zelo važno nalogo, kajti socializem se brez tehnike ne more uspešno graditi.

Z vedrim razpoloženjem, da je sestanek tako dobro uspel, so se razšli proti domu z željo, da se sedaj preko zimskega časa mladina oprime dela, ker zna ceniti svojo bodočnost.

Vodnik Fran

Tekmovanje ob volitvah

Ob priliki volitev v osnovne organizacije Osvobodilne fronte so nekateri KLO napovedali tekmovalje drugim krajem.

KLO Zbure je napovedal tekmovalje Šmarjeti in zmagal z 98.20 % pred 97.80 %. Pot do zmage sta Šmarjeti ovirali volišči Vinica in Radolje, ki zaradi zamude nekaterih nista mogli zaključiti volitev predčasno.

Šmarješke Toplice, kjer so na dveh voliščih dosegli 100 %, so napovedale tekmovalje Šmarjeti. Zaradi volišča Žalovice, kjer se dva nista udeležila volitev, so podlegle v plemenitem tekmovalju in morale odstopiti zmago Šmarjeti z 97.80 %. Š. Toplice so dosegle 96.50 %.

Dvor je v tekmovalju z Žužemberkom zmagal z 99.80 % pred 99.17 %.

Škocjan je zmagal nad Št. Jernejem z 99.40 %, Gaberje pa, ki je napovedalo tekmovalje Stopičem in Orehovici, je moralo obema navedenima krajema odstopiti zmago, čeprav je bilo najlepše okrašeno v celem okraju in doseglo 98.70 %. V Stopičah so dosegli 99.90 %, v Orehovici pa 99 %.

ima listov, pa vsi se hranijo iz enega debela in vsem je prav. Tudi mi moramo biti taki posebno še sedaj, ko nas vsepovsod zavirajo v gospodarstvu. Tale drevesček in tale grmiček pa naj bi bila naša Fronta. In kaj se je zgodilo na Draganjih selih ob volitvah? Do 10 so volili 100 %.

Pa naj si bo že kakorkoli. Nekaj ljudi je, ki gonijo svojo in so mislili, da bo šlo vse za njimi, vendar pa se je zgodilo drugače. Vsi ti nergači so ostali sami.

50 žrtvami je pokazala, da ve zakaj se je borila. Vsa čast ji. Ob 11 so 100 % izvolili svoj vaški odbor.

Prva vas med vsemi so bile Stopiče. Ob 8 so javili, da so izvršili 100 % svojo dolžnost. Še boljši kot v novomeškem okraju pa so bili v črnomeljskem. Ob 8 so zaključili v Cresnjevcu, Krvavčem vrhu, Cerovcu, Vinjem vrhu, Grmu in Prelesju, Gradac pa se je pokazal kot neustrašen bорец kakor v času borbe tako tudi sedaj. Ob pol osmih

Novo mesto nekdanj in danes

Kot je bila dolenjska metropola Novo mesto v letih stare Jugoslavije prijazno, mirno in snažno naselje, žal, danes tega ne moremo trditi. Res je sicer, da je bilo mesto zaradi pogostih sovražnih bombardiranj precej porušeno in razbito, a res je tudi, da najdemo v Sloveniji težko kraj, ki bi pet let po končani vojni kazal tako zapuščenost, sramotno lice. Poglejmo razbitine v katerem koli kraju naše domovine in priznati moramo odkrito, da so vsaj dostojno pospravljene, v Novem mestu pa je slika zelo žalostna, da, grozotna! Marsikatero poslopje, ki je bilo obvarovano popolne porušitve, propada v povojnih letih — in nihče se ne zmeni, da bi preprečil nastajanje vedno večjih ruševin. Kdaj bo MLO spoznal, da mora tudi naše mesto dobiti prijaznejše lice, kdaj bomo obvarovali propada vsaj na poslopja, ki še na pol stojé?

Nesnaga v našem mestu je pač poglavje zase; ni dovolj, da zapirajo pota in ceste kupi ruševin, pa smeti po ulicah in na vogalih dopolnjujejo, da je slika popolnejša. V tem oziru je treba zlasti omeniti novomeško tovarno igrače TIN.

Po novem regulacijskem načrtu naj postane prijazen gozdik Ragov log kraj oddiha, svežega zraka in igrišč. V zgodnjih spomladnih mesecih je bilo mnogo govora o gradnji začasnega lesenega mostu, ki naj bi vezal po najkrajši poti mesto z Ragovim logom; ostalo je do zdaj pač le pri besedah in tako se morajo ljubitelji Ragovega loga posluževati daljše Ragovske ceste ali pa prijazne poti tik nad desnim bregom Krke; da, pot bi bila prijazna, če ne bi peljala tik pod TIN. Nerazumljivo nam je, kako si upa TIN metati odpadke, smeti, žaganje itd. kar skozi okna na breg nad potjo in na pot samo, da niti ne govorim o izpušni cevi za žaganje, ki človeka v hipu pobeli od nog do glave, sicer pa stalno razmetuje žaganje po bližnjih njivah, vrtovih in sadovnjakih, kar nikakor ni higienično, še manj pa estetsko ali v okras sprehajalni poti. — Vse tozadevne prošnje na TIN in MLO so ostale brez uspeha, — pač, odstranili so ogromen kup smeti, ki je že njim samim silil preveč v nos, a na mestu starega kupa nastaja spet novo gnojišče, — zato naj bodo te vrstice ponoven

žemberku so se najbolj odrezali borci. Vsi od prvega do zadnjega so odšli na volitve že v prvih jutranjih urah. Nikakor pa ne moremo istega trditi za člana komisije Komisijo, ki se je lepo držal doma, namesto, da bi povedal še drugim, kaj je njihova dolžnost.

Ob taki zmagi frontovcev res ne bomo govorili o oni mali peščici, ki hoče na vsak način plavati proti toku. Vsem tem bomo povedali na prvem sestanku, kaj mislimo o njih. Skušali jih bomo še pridobiti, če pa bodo vse lepe besede bob ob steno, pa jih bomo pustili, naj grejo po svoji poti. Prav gotovo ta pot ne bo lahka. Toda, če hočejo, jim bomo pa še mi odgovorili: »Pri nas je demokracija!« Če ne vidijo, da je pot skupnosti lažja in uglačenejša, si bodo morali pač sami utirati pot.

Naše ljudstva je s temi volitvami pokazalo, da hoče po poti ljudske oblasti, da hoče demokracijo, da hoče mir in sožitje med delovnimi ljudmi. S temi volitvami je pokazalo ljudstvo Dolenjske, da hodi krcpko po poti, ki jo nakazuje naša Fronta, naša junaška Partija in naš Centralni komitet.

Naj živi naša Osvobodilna fronta!

Naj živi naš Centralni komitet komunistične partije in naš veliki voditelj in učitelj maršal Tito!

Tako smo volili Dolenjci!

ČRNOMELJ:	Volivnih upravičencev	9184
	Udeležba	8719
	Opravičeno odsotnih	382
	Neopravičeno odsotnih	83
	Neveljavnih glasovnic	—
Volitev se je udeležilo 99.10 %		
TREBNJE:	Volivnih upravičencev	7423
	Udeležba	7253
	Opravičeno odsotnih	—
	Neopravičeno odsotnih	170
	Neveljavnih glasovnic	92
Volitev se je udeležilo 97.70 %		
NOVO MESTO:	Volivnih upravičencev	15079
	Udeležba	13995
	Opravičeno odsotnih	887
	Neopravičeno odsotnih	197
	Neveljavnih glasovnic	247
Volitev se je udeležilo 98.63 %		

Kakor na veliki praznik

Na predvečer volitev so zagoreli kresovi. Sicer je meglen večer zakrival razgled, toda kresovi so bili taki, da so Gorjanci na kranjski kakor na hrvaški strani goreli. Ko si hodil po tej lepi nočni dolenjski zemlji, se je prikazovala kakor na janjev dan. Vse polno kresnic tam po Gorjancih, po straških hribih, na Vinjem vrhu, po žužemberških rebrih, suhokranjskih kamnih in škocjanskih zemeljskih valovih, vsepovsod so goreli kresovi, Dekleta in žene pa so krasila volišča.

Na Brodu je bil napis: »Vse sile za Fronto, za zmagovito izgradnjo socializma.« Da, res! Fronta je tista, ki nas bo privedla čim preje v lepše in boljše življenje in zato zanjo vse. Na Dvoru so napravili volišče tako lepo, da bi človek ostal kar v njem in se ogledoval. Tam daleč na Srednjem Li. povcu so okrasili volišče, da je kar samo vabilo na izvršitev osnovne frontovske dolžnosti. In Lipovec je bil ob 10 100 %. Ne vem, ali je res v Straži tako malo smrečja, da so visele z vrat le dve vejici smreke, ali je res ljudska govoricca, da naši gozdarji na LIP tako strahovito čuvajo naš gozd, da niso mogli bolje okrasiti svoje volišče. No Gornji stražani so vseeno izpolnili svojo dolžnost. Ob 12 so poslali 100 % rezultate.

so volili že skoraj vsi, nato so pa v paradi odšli na prostovoljno delo za dograditev ljudsko prosvetnega doma. Črnomelj je ob 10 razglasil, da je volil 99 % in prav tako Metlika. Kdo je boljši? Sedaj oba enako, videli pa bomo, kdo bo bolje opravil posle v pomoč ljudski oblasti in kdo bo bolj prekalil ljudstvo. Niso pa vsi tako dobri kakor Suhor, ki je v 13 odborih dosegel 100 % udeležbo na volitvah. Ali pa Trnovec, ki je bil že ob 9 100 %. Tam nekje v okolici Vinice je bil en odbor, ki je šele na dan volitev sestavljal kandidatno listo. Kaj bodo ti naredili, ne sprašujete. Novo mesto se je izredno izkazalo. I. teren 100 %, II. teren 100 %, III. teren 100 %, Zabja vas 100 %. Po volitvah so odšli na prostovoljno delo. Najbolj pridne so bile žene. Moretijeja mama, pa Gratnerjeva in kaj jaz vem, katere so še bile — pospravljale so drevored. Straža LIP je dala 10 kamionov za prostovoljni prevoz drv. Se celo vrtogalavi glavostojec Pipan je odšel na lesni prostor in tesal za svinjogojstvo.

Ob 9 so končali v Dolžu. Igljeniku, Ceseňicah in Lazah. Ob 10 Biršna vas, Zajčji vrh, Podgrad, Pristava in Težka voda. Tako se je izkazala zavednost frontovcev, da je lahko cel okraj ob 12 poročal, da je 82 % frontovcev izvršilo svojo dolžnost. V Zu-

stojijo še šteditniki, marsikje so še pipe, ljaki itd., za pisarne bi pa naredili lesene provizorije? Dovolj so bogati okoliški gozdovi, da moremo prispevati k izvzornemu planu, zakaj ne bi tudi v našem mestu postavili eno ali dvanadstropne stavbe za petdeset, sto pisarn po vzorcu stavb n. pr. v Parmovi ulici v Ljubljani? Čeprav je tak lesen provizorij dražji od zidane stavbe, vseeno mislim, da bi bil to boljši način kot pa prisilna preseljevanja, ki upravičeno razburjajo ljudi, ki še poznajo izrek: Danes meni, jutri tebi.

O preskrbi mesta ne bom govoril, saj je draginja na našem trgu čisto večja kot na ljubljanskem, da ne govorim o »izbirni« blaga na novomeških stojnicah in trgovinah.

Včasih je Novo mesto bilo turistični kraj, danes tega ne moremo trditi, čeprav morda še vedno nosi ta naslov. Kje je kraj, ki bi se mogel ponašati z lepšo okolico kot je naša, naj omenim le Trško goro, Gorjance, dolino gradov, zlasti pa prekrasno Krko, pripravno za veslanje in kopanje? In zadnji čas je že, da naše mesto, kjer so se radi ustajali tuji, prihajali na oddih, spet spreminimo v kraj, ki bo znal predstavljati res metropolo Dolenjske v novi — socialistični domovini.

BAM

„LAŽNIVEC“ V NOVEM MESTU

Goldoni, slavni beneški komediograf (1707-1793), je bil doslej našim ljudem znan predvsem po Slugi dveh gospodov in Primorskih zdradah. Zdaj se nam je prikupil še z Lažnikom; ne bo napak, če bi kdaj na novomeškem odru videli še njegove Stiri grobijane. Lažnik je »galantna«, ne preveč zabavna komedija (seveda za dobre igralce). Njen namen je preprost, pa zahteven: razveseliti gledalca in v osebi lažnika sprožiti pred njim nekaj mičnih, komičnih zapletov. Vrhu tega je ta igra po bogatih nošah iz takratnih časov (igralci so bili res razkošno kostumirani) prikupna tudi očem. Iz nje diha vedrina, poznana obiskovalcem iz Shakespearejeve Kar hočete.

Lažnika, čigar dejanje se godi v Benetkah sredi 18. stoletja, je postavil na oder kiko Urh. V režiji je dobro posnel šege in vedenje beneške meščanske družbe takratne galantne dobe, z vsemi ceremonioznimi avorjenji in ljubezničenji kavalirjev lepim benečankam. Potek igre je sicer bil nekolikanj prepocasen, je pa prav, da režiser ni zašel z igralci v nekakšno »južnjaško ognjevitost«, kot so nekateri gledalci izrazili željo, ker bi to bilo napakno za tisto dobo in ljudi, ki jim Lažnik prikazuje. Prehuda zadržanost pri premieri (vzrok so tuji treme in še nevigranost) je dobila svoj pravi tek in spročenost pri reprizi, kakor so pri reprizi tudi igralci šele našli svojo pravo uravnovešenost in res dobro igrano. Režiserjevo delo je dopolnila odlična scena — košček beneškega trga — Jožeta Zamljena, kakor tudi podoknica v prvem dejanju, ki jo je v stilu laških serenad uglasbil Slavko Strajnar ter ji dal pomenljivo melodiko, glasbeno in pevsko. Serenado je igral orkester SKUD, pela pa jo je nadarjena pevka Jelka Zajčeva in s svojim prikupnim glasom žela zasluženi uspeh.

Režiser je za Lažnika, posebno za vodilne vloge, izbral najboljše moči. Tako smo videli Franceta Kralja (Lelio-Lažnik), Nika-Bratoža (Pantalone), Julija Kobeta (Ottavio), Zamljena Jožeta (doktor Balanzoni) in Poldeta Ciglerja (arlecchino-burkež). Namesto obolelega Košletta Frenka je v vlogi Florinda vskočil režiser Urh, Brighela je igral Miro Saje.

Zenske vloge so imele Marija Sali (Rosavra), Ria Bačar (Beatrice) in Lenča Knaflič (Colombina). Nastopili so še Stane Gregorčič (neapeljski izvošček), Ciril Guštin (pismonoša) in Milan Osolnik (trgovski vajenec).

Izpustimo razne pomanjkljivosti in napake pri premieri (bila je pač, kakor zmeraj šele generalka), kot so: Lelio pretih, Balanzoni prepatetičen, Florindo preveč cmerikav, arlecchino ponekod prehud burkač, Beatrice brez temperamenta, trgovski vajenec prelesen. Izpustim zato, ker so bile te napake v dobrušni meni popravljene in odpravljene pri ponovitvi naslednji večer, ko so se igralci že »zmašili«. To velja posebno za Balanzonija (Zamljen), Beatrice (Bačarjeva) in Colombi-

no (Knafličeva). Vsi trije so se od premiere močno popravili. Knafličeva, ki je doslej igrala neznane vloge, je pokazala uspešen razvoj in jo je treba močneje vpreči, takisto novo gledališko moč Bačarjevo, izpričujočo nepogrešljivi igralski talent, ki bo ob pomoči dobrega režiserja gotovo rastle. Od ostalih žensk je Salijeva že starejša igralka; tudi v Lažniku je kot Rosaura dobro in z uspehom odigrala svojo vlogo.

Sloves odličnih igralcev so znova potrdili glavni nosilci moških vlog: Kralj, Bratož, Kobe, Zamljen, Cigler, Urh in Saje. Urhu se je sicer poznalo, da je moral vskočiti, Zamljen pa kronično bolehal na »tekstu« (v tej igri celo nekoliko manj), kar je za njegovo igrano naravnost škoda, ker se pač ne more sprostiti v igranju tako, kot bi se lahko. Pa tudi pri nekaterih drugih večkrat ustvari neznanje teksta zastoje in zadržega v igri, Cigler je bil spet v svojem elementu, ohranil je pravšno zrnce komike in arlecchinskega podala doživeto; le škoda, da ga je kazila neprimerna obleka. Kobe Jule je podal Ottavija elegantno in z vso odrsko spretnostjo. Kralj je z Lelijem — Lažnikom spet pokazal, kako globoko je prodiral in prodiral v dramsko umetnost in ustvarjal na odru izbrušene like, polnokrvne in doživete, v Bratožu pa vidimo igralca, ki je takorekoč v vseh vlogah resnično doma in nas vedno znova presenetil (primerjajmo ga kot ženina v Gogoljevi Zemlivi, kmeta v Desetem bratu in zdaj kot starega beneškega plemiča v Lažniku).

S premiero je bila združena lepa slovesnost. Kralj France in Bratož Niko sta slavila 20letnico svojega odrskega dela in sprejela na odprtem odru čestitke in darila. Oba sta igralca, ki delujeta v čast novomeškemu gledališču in sta deležna zaslužnih pohval in priznanj novomeškega občinstva.

Za Lažnika je izšel tudi gledališki list: Gledališče, ki bo posihmal izdan za vsako premiero. V njem piše S. o poslanstvu gledališke umetnosti in o Goldoniju. Urh razčlenjuje vsebino Lažnivca. Drežče pa daje navodila režiserjem in se spominja dveh igralcev-jubilantov: Ciglerja Poldeta in Setinca Ladota.

V splošnem je Lažnik lepo uspel in pogumno, čeprav z zamudo, zarezal prvo brazdo v novo sezono novomeškega odra. Priznanje igralcem, ki tako požrtvovalno in prizadevno skrbijo za res dostojno gledališko kulturo Novega mesta in navzlic nazivu amatersko gledališče predstavljajo — umetniško gledališče.

Ali si že poravnal naročnino za svoj list!

Lojze Zupanc:

POKOLJ V LAZAH OB KOLPI

Laze ob Kolpi. Majhna, majhna vas. Komaj enajst hiš je prislonjenih na južno pobočje Kozic, hribovja, ki loči Kočevsko od Poljanske doline. V enajstih hišah je bilo leta tisoč devet sto štirinštiridesetega enajst družin. Deset družin je bilo na življenje in smrt povezanih z Osvobodilno fronto. V enajsti hiši je bilo gadje gnezdo.

Lazarci, odmaknjeni od sveta in hrupnega življenja, so bili med seboj zaupljivi kakor dobri sosede. Toda deset družin ni vedelo, da grejejo na svojih prsih gade iz enajste hiše.

In gadje so zastrupili vas. Zločin izdaje jim je bil v krvi! S strupenimi ugrizi so zadali smrt nedolžnim žrtvam.

Deset družin je vpilo po maščevanju. Dočakale so ta dan in iztrebile gadje gnezdo. Zdaj vas mirno diha. Družine z žrtvami pa še vedno objokujejo nedolžno smrt izdanih.

A Kolpa teče mimo vasi dalje, dalje in odnaša na svojih zelenih valovih jok stare Kobetove matere, težke vzdih Bižalove matere, neutolažljivo ihtenje Mihelčeve gospodinje in obup osamele vdove s Hrelina.

Takšna je kratka kronika, napisana v daljnih Lazah ob Kolpi, napisana v spomin na šest mučnikov...

V Laze se je prismejala bogata, darežljiva jesen. Napolnila je kašče z zlato debelačo, vse sode v zidanicah pa do vseh zalila s sladkim vinskim moštom. Po stari belokranjski navadi so srčno dobri Lazarci delili vse, kar so imeli, s partizani, ki so se zbirali na osvobojenem ozemlju za juriš nad tisočkrat prekleto okupatorske zverine.

Najdarežljivejši so bili lazarski aktivisti: Mihelčev Jožko, Bižalov fant, trije sinovi stare Kobečke in mladi gospodar s Hrelina. V njihovih hišah so imeli borci svoj drugi dom...

Noč. Ob Kolpi hiti ženska v dve uri oddaljene Poljane. Lazarca je. Iz enajste hiše. Preden je sinilo jutro, se je vrnila v domačo vas. V Poljanah je pustila listek z imeni...

* * *

Partizani so odšli v borbo. V Lazah pa so pustili svoje pesmi. V zajetnih sodih lazarskih zidanic je klopotalo mlado vino. Vre nje in šumenje v sodih se je vtapljalo v partizansko pesem, ki so jo peli Lazarci v desetih hišah; se družili s šumenjem Kolpe, ki se je zaganjala v slap nad lazarskim mlinom.

A nekega jutra so v mirno vas vdrla okupatorske zveri. Obkolile so vas in njihov komandant je poklical Lazarce na zborna mesto pred podružnično cerkvico. Vsi so bili doma, vsi so prišli, kamor je veval trdi ukaz. Takrat je spregovoril listek, ki ga je napisala izdajalska roka:

»Mihelčev Jožko! Ha, to si ti? Kameradi, vklebite ga!

Mihelčeva Franica je zatrepetala v grozi. Pred očmi se ji je stemnilo. Naslonila se je na cenkvena vrata in srce ji je zamrlo v materinski žalosti za sinom, ki ji ga bodo odpeljali. Kam? Tisoč misli se je podilo po njenih razbolelih možganih. Tisoč grozljivih misli, le ena med njimi je bila svetla: Odpeljejo mi ga... V internacijo... Vrnil se bo, ko bo konec vojne...

»Bižal, naprej!« je zarjovel komandant v mrtvaško tišino.

»Joj, sin moj!« je zajokala Bižalova mama in se onesvestila. Stari Bižal je odnesel nezavestno ženo v prazno hišo.

»Kobetovi! Vsi trije! Vorwärts!«

Stopili so iz trepetajoče gneče. Očeladeni švabski vojaki so jih obstopili, da jim je zamiral dih od surovega pehanja.

»Sinovi moji! Kam greste od mene? — Pustite jih! Kaj so vam storili?« je zajokala njihova ostarela mati.

Nekaj o nedeljskih dopoldnevih

Človek, ki dela 6 dni v tednu, si želi tudi razvedrila. Na misel mi prihaja, kje bi se zbirali ob nedeljskih dopoldnevih, ko nimaš kina in sedaj v zimskem času tudi ne fizikalnih nastopov.

Kam neki bi se zatekali v teh dolgočasnih zimskih dnevih? Menda ne samo v kavarno ali gostilne, kjer je slab zrak in srkaš iz kozarčka tako vino kot žganje. Ni priporočljivo, in človek poseđa po takih stolčkih. Boli ga glava in zapravlja brez potrebe denar, katerega bi lahko bolj koristno porabil.

V mestih, kjer je precejšnje število dijaške, delavske in nameščenske mladine, bi se dale ob nedeljah dopolne organizirane kratke prireditve.

Imamo vse možnosti, da bi mladina sama prirejela razne kratke prireditve. Poglejmo samo to? — Mladinsko kulturno umetniško društvo Otona Zupančiča je na svojem letnem zboru razpravljalo o delu posameznih sekcij in obenem sprejelo načrt dela za šolsko leto 1950/1951. V tem društvu imajo sekcije: glasbeno, folklorno, dramsko, kulturno, literarno, recitacijsko itd. Vsaka od teh

sekcij bi se pripravila na en tak nastop, pa imamo zagotovljeno naše kulturno življenje za dva meseca. Zraven tega imamo mladinski pevski zbor na učiteljsku. Mladina iz ekonomskega tehnikuma, bi kaj sličnega nastudirala. Gotovo bi nastopili tudi dijaki, ki posečajo prav pridno glasbeno šolo. Seveda bo treba za to delo tudi zainteresirati delavsko in meščansko mladino. Z dobro organiziranim kulturno prosvetnim delom, s prirejanjem matinee, bi lepo preživeli nedeljske dopoldneve.

S tem delom bo treba pohiteti, tako da nam ne bo zima šla brez dobrega in pravilnega kulturnega življenja. Če se bomo resno poprijeli, bomo s tem zbudili zanimanje tudi vaški mladini, da bo tudi ona pričela s kulturno prosvetnim delom.

Množične organizacije mesta naj bi se predvsem poprijele tega dela s kulturnimi društvi in napravile program prireditev. S tem bi poživeli kulturno dejavnost v čast 10. obletnice Osvobodilne fronte.

Kebe Ludvik

Na gimnaziji v Novem mestu so izvolili prvi starešinski pionirski svet

Kakor drugod po Sloveniji smo tudi v Novem mestu sklicali skupno z množičnimi organizacijami roditeljski sestanek staršev dijakov nižje gimnazije. Preko 300 staršev — ironično je prisostvovalo sestanku na katerem je imela tovarišica ravnateljica referat o skupnem vzgojnem delu doma in v šoli.

Govorila je o lanskoletnih neuspehih na gimnaziji, katerim je bil vzrok premajhno zanimanje staršev za šolsko delo. Zanimiva je bila ugotovitev, da je bilo največ dijakov s slabimi ocenami iz Novega mesta. Zunanji, posebno pa še vlakarji, so se pa dobro odrezali. Krivda je bila tudi v tem, ker se več kot dve tretjini staršev ni udeleževalo roditeljskih sestankov. Nato je prešla na popoldanski pouk, ki mora še vedno biti, ker je premalo prostora na zavodu, prepričala je starše, da je morala razdeliti dijake po njihovi oddaljenosti. Radi tega hodijo otroci iz Novega mesta popoldne v šolo, dočim iz Brusnic in oni z vlaki pa dopoldne, da ne ostajajo otroci brez hrane in premraženji po raznih lokalih ali pa kar na cesti. Navajala je tudi starše, naj dijakom ne pomagajo z izmišljenim glavobolom ali kaj podobnega, da ostanejo doma, za čemer se v največji meri skriva neznanje ali pa strah pred izpraševanjem. Tudi letošnji uspehi niso zadovoljivi, za to naj starši puste, da se dijaki skupno uče doma. S tem bi ne pomagali le boljši slabšim, ampak bi se navadili tudi kolektivizma in tovariške pomoči. Tudi o usmerjanju dijakov v poklice je bilo govora. Starše je navajala na to, da že zdaj pre-

mišljujejo, kam bodo dali svoje otroke v strokovne šole. Opozorila je starše in množične organizacije na težak problem alkoholizma med dijaki. Na vsak način je treba mladino odvracati od zauživanja alkohola do 20 let. Prav tako tudi radi kajenja. V socialistični družbi mora biti človek kavalirski do žena in deklet, zato naj se mladina že v nežni mladosti navaja na to. Ob zaključku svojega res zanimivega referata je tovarišica direktorica poudarila še tesnejši stik med domom in šolo, kar bo prav gotovo privedlo do boljših učnih in vzgojnih uspehov.

V razgovoru so se starši zelo pridno oglašali in dajali prav pametne predloge za izboljšanje odnosov med šolo in domom. Soglasni so bili v tem, da je treba narediti brv čez Krko proti Smihelu, ker s tem se bo zmanjšala pot iz Smihela skoraj za cel kilometer. Tudi ukinitve tretjega popoldanskega vlaka je neprikladna, kajti otroci prihajajo sedaj domov šele ob 20, kar zelo kvarno vpliva na učenje in vzgojo.

Na sestanku se je razpravljalo tudi o pionirski organizaciji. Po referatu tov. Tratarja Jožeta so vsi zborovalci izvolili starešinski pionirski svet, ki šteje pod vodstvom tovariša Moretija, sekretarja I. terena, 23 ljudi. Ta svet se bo predstavljal pionirjem na gimnaziji, ko bodo volili pionirski štab.

Ta sestanek je imel bogat uspeh in videti je da bo imel tudi v organizacijskem pogledu dobre posledice. Učo

Planila je, da bi poslednjič objela svoje otroke, a udarec s puškinim kopitom v usehle prsi jo je podrl na kolena. Klečeč je stara vdova obležala na mestu in se utapljala v grenkih solzah.

»Weiter!«

Deset družin v Lazah je otrpelo od groze. Molče so Lazarci spremljali z očmi, polnimi solz, najlepše fantje iz vasi, ki so jih odgnali do zob oboženi okupatorji.

»Kam?« — — —

V vseh srcih je rastlo težko vprašanje: »Kam? Zakaj?«

Deset družin je jokalo, v enajsti hiši pa so se gadje zvili v klobčič in se tiho, sikajoče pogovarjali, veseleč se zmage, ker so vas »očistili« osovražnih aktivistov.

* * *

»Trije Kobetovi! Mladi, stasiti ko hrasti v gori! Kam vas ženejo okupatorski psi?«

»Mihelčev Jožko, tudi ti? Kdo mi bo zdaj, ko tebe ne bo, zmlal debelačo za žgance moji dečici?«

»In ti, Bižalov? Cesa si kriv? Mar tega, da si se rad smejal, ko si nazdravljaval našim borcem, kadar si jim v barilec prinašal vina iz zidance?«

Tako se je vpraševal mladi gospodar s Hrelina, ko se je žalostni sprevod približal njegovim hiši. Nič hudega sluteč je stal na pragu svoje bajte in se z žalostjo v začudenih očeh poslavljalo od svojih vrstnikov.

Takrat je belogardistični spremljevalec zašepetal švabskemu komandantu na uho. In preden se je Hrelinski ovedel, so ga že pograbil in ga bosega ter v sami srajci pahnil med vklejene Lazarce.

Doma je ostala žena z otroki. Ko je hitela preko stelnikov za njimi, je belogardist ustrelil proti nji. Vsa upehana in prestrašena se je umaknila v gluhi dom, kjer so otroci silili vanjo z vprašanji, na katera ni znala odgovoriti:

»Mama, kam je odšel naš ata?«

»Mama, ali ga bodo ubili?«

V dolini pod Hrelinskim hribočkom so namesto nje, nji sami in njeni neboljnjši dečici odgovorili strelji iz švabskih pušk.

Kolpo je pobarvala kri, mlada, kipeča kri. Zašumela je močneje in se spustila v blazni tek po ozki strugi.

* * *

Naslednji dan so šli Lazarci ponje. Mrliči ne govore. A Mihelčev Jožko se je še mrtev smejal. Kobetovih treh bi nihče ne prepoznal, le mati je vedela zanje, četudi so jim zveri razbile glave. Stara vdova zdaj ni več jokala. Ponoči si je izjokala oči. Objemala je krvava, iznakažena trupla svojih treh sinov in hropla od tope bolečine. Mihelčeva Franica je hotela napisati možu v Ameriko pismo, kako so jima ubili najstarejšega sina, a napisala je samo eno besedo: Jožko... Potem je zajokala, da je potok solz izmil s papirja mrtve črke... Vdova s Hrelina se je zaprla v hišo in rjovela ko ranjena volkulja. Preklinjala je svet in vojno, da so se njeni otroci v strahu razbežali po vasi in pripovedovali začudenim sosedom: »Naša mama si puli lase in tolče z glavo ob zid...«

V enajsti hiši v Lazah pa so gadje sikali in se skrivali pred ljudmi.

* * *

Po končani vojni sem šel v Laze. Obiskal sem staro Kobetovo mamo. Ni jokala, srce v prsih ji je okamenelo.

»Stara sem, a prej ne bom umrla, dokler ne bom zvedela, kdo je izdal moje tri sinove!« je mrzlo dejala.

Prišel je dan, ko je zvedela.

»Kri za kri!« so zakričali Lazarci in pobili gade v enajsti hiši.

* * *

Mimo Laz teče Kolpa dalje, dalje in vsem brežanskim vasem, ki prisluskujejo njenemu šumenju, pripoveduje žalostno zgodbo o treh materah, ki v tistih nočeh tiho jočejo za svojimi sinovi, pripoveduje jim o vdovi s Hrelina, ki sama, brez moža, gara na majhnih njivah, da bi vzredila svojo dečico in jo vzgojila v sovraštvo do izdajalcev.

Morilce aktivista Kužnika je kaznovala roka pravice

Stroga, a pravična kazen za morilsko in tatinsko tolpo iz Suhe Krajine

Strahovit zločin je pred nedavnim razburil poštene ljudi cele Dolenjske. 3. septembra je neznan kam izginil mizar Jože Kužnik, doma v Lipovcu pri Ajdovcu. Kužnik, ki je od vsega začetka sodeloval v narodnoosvobodilni vojni, je bil zato tudi zaprt v okupatorjevem koncentracijskem taborišču. Po osvoboditvi je kot zaveden državljani pomagal krajevemu ljudskemu odboru v Ajdovcu, bil je odbornik krajevnega odbora OF in kot tak delaven ter požrtvovalen aktivist. Ko so nato v oktobru našli v dva metra globoki kraški jami v gozdičku nad Lipovcem

ubitega Kužnika, je postalo vsakomur jasno, da je postal pokojni žrtev groznega zločina.

Organi ljudske oblasti pa so izsledili ogabne morilce prej, kakor so ti pričakovali ali pa celo mislili, da bodo ušli zaslužnemu plačilu. Pretekli petek so se morali zagovarjati pred senatom okrožnega sodišča iz Ljubljane. Velika poročna dvorana v Novem mestu je bila polna ljudi iz suhokrajnskih vasi, Novega mesta in drugih krajev; poleg tega so razpravo prenašali zvočniki po celim mestu. Sodišču je predsedoval tov. Mirko Kušar, zločince pa je obtožil javni tožilec za ljubljansko oblast tov. Edo Grgič.

Da niso hoteli pokojnika le »prestrašiti«, se vidi tudi iz dejstva, da je grozne udarce po Kužniku slišal skozi gozd in čez poseko celo najbližji kmet Alojz Koncilja, ki je bil pred svojo hišo, oddaljeno kakšnih 200

metrov od kraja zločina. Ta je rekel svoji sestri:

»Gorje, če pada to po človeku!«, ona pa je menila, da kakšen pijanec razbija po drvah.

Priče so povedale...

Ceprav sta posebno Strumbelj in Zupančič skušala v začetku razprave otkazovati svojo nedolžnost iz let okupacije, pa so jima priče povedale v obraz, da lažeta. Kdo bi verjel Strumbelju, da je bil pri belogardistih le navaden »hlapec - vojaka«, kakor se je hotel sam predstaviti sodnikom, ko pa so mu priče v obraz povedale, da je bral ranjenega ujetega partizana, kradel po hišah in zaprl mater s 15 mesecev starim otrokom? Saj ga je celo pričal Rojč Franc, ki ga je Strumbelj sam predlagal, da bi pričal za nje, moral naslikati kot »brihtnega, živahnega in korajžnega belogardista, ki je dostikrat nosil tudi maraljez in bil celo pohvaljen od komandanta Skrbeta za dobra dela v vrstah bele garde«.

Ko je Murn Franciška pogledala Strumbelju v oči in mu povedala, da je kradel v njihovi hiši in v zidnici, njej pa grozil, da jo bo pretepel kakor bika, če ne pove, kje so partizani — njeni starši so bili takrat že zaprti — se bivši belogardist tudi tega seveda ni več spominjal. Sploh se ni spomnil vsedej tistega, kar bi mu lahko škodovalo pri odmeri kazni... Nasprotno pa se je dobro spominjal, kaj vse »ni naredil« in kje »ni bil zraven«.

Na podlagi izpovedi prič je moral javni tožilec med razpravo razširiti obtožnico proti Strumbelju in Zupančiču zaradi novih zločinov, za katere sodišče doslej še ni vedelo.

Javni tožilec je zahteval najstrožjo kazen

Po končanem dokazovanju je spregovoril javni tožilec tov. Grgič. V izčrpnem in obširnem govoru je orisal potek razprave, ki je osvetlila zločin z vseh strani in dokazala neizpodbitno krivdo obdolžencev. Pokazal pa je tudi za zločinsko ozadje in preteklost obtožencev, ki so ponovno dokazali svoje sovraštvo do ljudske oblasti, njenih predstavnikov in članov-aktivistov Osvobodilne fronte. Lažniva morala zločincev — ki bi tudi še naprej zahajali v cerkev, hkrati pa ubijali aktiviste in jih metali v jame ter molčali o svojih grozodejstvih — njihova skrajna pokvarjenost in zakrknjenost, pri prvih treh pa tudi nepoboljšljivost, vse to se je na razpravi odkrilo v pravi luči. Iz leta 1942 dalje se vleče skozi življenje Strumbelja in Zupančiča nasilje, pohlep po življenju na račun drugih ljudi in špekulantsvo, kar vse se je končno zlilo v načrt: ubijati predstavnike ljudstva in Osvobodilne fronte in nadaljevati tam, kjer je bela garda neslavno končala... Vendar pa so zločinci tudi tokrat — kakor prej v letih okupacije — delali račune brez

slovenskega ljudstva, ki je in bo vedno tudi v bodoče izpljunil takšne smrdujive ostanke preteklosti iz svoje srede.

Zločinci niso pokazali nobenega kesanja. Sete pod silno tezo dokazov so priznali umor. S tem so sami jasno potrdili, da so sovražni in nevarni človeški družbi in družbenemu obstoju, za katerega se danes bori ogromna večina vseh naših poštenih delovnih ljudi. Zato je javni tožilec zahteval za obtožence najstrožjo kazen, ki bo poučila tudi tisto redko pečico temnih ljudi v okraju, ki še skuša ovirati naš razvoj in napredek, da ne bo nikoli nihče nekaznovano dvignil roke nad državljanom, ki pomaga graditi socialistično Jugoslavijo!

Besede javnega tožilca je ljudstvo pozdravilo z dolgoletnim navdušenim plaskanjem in odobravanjem.

Sklidili so govori branilcev, ki so bili poslavljani obdolžencem po službeni dolžnosti. Kakor seveda ni mogoče zagovarjati in braniti zločina, se je delo obrambe zato sukalo okoli vprašanja večje in manjše krivde posameznih obtožencev, branilci pa so tudi predlagali pri nekaterih obtožencih olajšilne okolnosti.

Strogo, vendar pravično je ljudsko sodišče

Ob osmi uri zvečer je predsednik sodnikov, Kušar v imenu ljudstva razglasil sodbo. Vsi obtoženci so bili spoznani za krive dejanj, katerih jih je obtožil javni tožilec, ter obsojeni:

Strumbelj Miha in Zupančič Franc na smrt in vešalih, trajno izgubo državljanških pravic in zaplenbo vsega premoženja; Uršič Alojz na dosmrten odvzem prostosti in trajno izgubo državljanških pravic; Strumbelj Slavko pa na 4 leta odvzema prostosti s prisilnim delom.

Ljudi, ki se ne bodo nikdar poboljšali, je treba izločiti iz socialistične družbe. Zato je ostra, vendar pa pravična kazen tudi resen opomin pečici špekulantov in drugih elementov, ki v okraju še rovarijo proti obstoječemu ustavnemu redu. Na drugi strani pa je kazen tudi vzpodbuda vsem našim aktivistom in vsem delovnim ljudem, da ljudstvo in njegova oblast bedita nad njihovim delom. Vsako žrtev in bolečino bo ljudstvo znalo maščevati in kaznovati s strogo, toda pravično kaznijo.

Navzoča množica ljudstva je sklep sodišča in zaključne besede predsednika senata znova pozdravila z vidnim zadovoljstvom in odobravanjem.

Črnohorzijanski špekulanti in bivši belogardisti pred ljubljanskim sodiščem

Na zatožni klopi so se znašli poljski delavec Strumbelj Miha, kmetovalec Zupančič Franc, gozdni delavec Uršič Alojz in devetnajstletni Strumbelj Slavko, vsi doma v okolici Ajdovca, Strumbelj Miha ni ljubil poštenega dela; raje se je pečal z nedovoljeno preprodajo drv in drugimi špekulacijami. Zupančič Franc ni bil dosti boljši, oba sta bila dobra prijatelja še iz let, ko sta kot legista in belogardista strahovala poštene ljudi v Suhi Krajini in drugod po Dolenjskem. Strumbelj, ki je bil posebno zagrižen pripadnik bele garde, je že v letu 1942 sodeloval pri aretacijah v Selah, pomagal je uloviti partizana Miriča Valentina, vohunil je okoli ljudi ter jih ovajal, da so bili poslani v internacijo in razna taborišča ali pa so bili ustreljeni. Z belogardisti je ropal po hišah zaprtih poštenih Slovencev, pretepel je 13-letnega otroka s puškinim kopitom, ker je sumil, da prenaša partizanom pošto, pri napadu na rajonski odbor v Dobračiču, kjer je služil za vodilca, pa je ukradel nov pisalni stroj. O njegovi krvooločnosti in neusmiljeni zagriženosti prepričevalno govori primer, ko je v Žuzemberku poleti 1943. leta obrcal in ozmerjal težko ranjenega ujetega partizana, ki je ležal na trgu pod lipo, Tujerodec-fašist.

italijanski podoficir, je takrat ubranil ranjenca pred nadaljnjim mučenjem domačega izdajalca Strumbelja — V Novem mestu sta Zupančič in Strumbelj v letu 1944 ovadila komandi Jožeta Hrovata iz Dvora, ki je bil zaradi pomanjkanja dokazov prvič že izpuščen iz zaporja, nato pa so ga domobranci in Nemci spet 6 mesecev vlačili po zaporih in poslali potem v taborišče smrti v Nemčijo, kjer je dočakal konec vojne. Aretacije, mučenje in ropanje, to je bilo obema belogardistoma v letih okupacije vsakdanje opravilo, po končani vojni pa sta se potuhnila.

Zupančič Franc in Strumbelj Slavko, bratranec prvega Strumbelja, sta letos v avgustu vlomila v mizarsko delavnico pokojnega Kužnika ter tam pokradla precej obličev, žag, pil, klešč, svedrov in drugega orodja. Ni bil zgolj slučaj, da sta vlomila in kradla prav pri Kužniku, hotela sta mu gospodarsko škodovati, saj sta zakopala ukradene predmete kar na njivo.

Uršič Alojz, ki je bil med vojno še mladoleten, pa se je prostovoljno pridružil zločinskim naklepom Strumbelja Miha in Zupančiča Franca ter skupno z njima sodeloval pri umoru Kužnika.

Zjutraj skupaj v cerkvi pri maši, zvečer pri ubijanju...

Ceprav je ljudska oblast kmalu po osvoboditvi velikodušno in s širokimi amnestijami odpustila obema belogardistoma — in ti sočem drugih zapeljancev ter pripadnikom bele garde — njune in njihove zločine, ki so povzročili morje gorja slovenskemu ljudstvu v zadnji vojni, se Strumbelj Miha in Zupančič Franc nista poboljšala. Sovraštvo, ki se je rodilo med vojno v njihovih srcih do ljudstva in njegove samostojne oblasti, sta po vojni gojila naprej.

Napotil jima je bil poštenjak Kužnik, ki je sovražil špekulante in črnohorzijance ter bil delaven aktivist. Ze leta 1946 sta se pogovarjala, da bi ga bilo »dobro spraviti s poti«, letos pa sta o tem ponovno govorila. Ni jima bil všeč, ker je bil »partizanski človek«.

»Ako se nam posreči spraviti v kraj Kužnika, bodo prišli na vrsto še drugi...« sta menila in delala načrte, kako bi ubila aktivista Lojzeta Zupančiča in druge odbornike domačega kraja.

3. septembra zjutraj so bili Strumbelj, Zupančič in Uršič skupaj pri maši. Cez dan so nakladali pesek in drva na kamione, kjer je pomagal tudi Kužnik. Proti večeru se je Kužnik vračal z Zupančičem proti domu. Strumbelj in Uršič pa sta z življenjem poklicala Zupančiča nazaj. Dozorel je sklep, da se bodo Kužnika znebili.

»Kaj pretepti, hudiča moramo ubiti pa kam zavleči...!« je bodril Strumbelj oba pajdaša, ki sta pristala na načrt.

Pohiteli so čez njive in ubirali bližnjice, da so prehiteli Kužnika. V gozdičku nad Lipovcem so mu pripravili zasedo, iz skladovnice drv pa so si izbrali primerna polena. Ko se je v temi pokojni Kužnik približal zločincem, je prvi planil pred njega Zupančič ter ga že s prvim groznim udarcem podrl na tla. Kužnik je vsled strahovitih bolečin medlo zajčal, nakar so planili morilci s poleni po njem ter ga na tleh zverinsko pretepal. Sodno-medicinska komisija je ugotovila, da so mu popolnoma prebili sence, lobanjo, nosne in lične kosti, zdrobljene pa je imel tudi čeljusti in nalomljena rebra. Ko so prenehali z groznim mučenjem, je Strumbelj poslal Zupančiča in Uršiča v vas po nosila, da bi na pol mrtvega Kužnika odnesli v neko oddaljeno globoko kraško jamo.

Ker sta se vrnili iz vasi brez nosil, so nato zavlekli truplo v bližnjo jamo ter nametali nanj nekaj kamenja. Še prej pa je Strumbelj na vprašanje obeh pajdašev, če Kužnik še živi, z brezobzirno krutostjo pojasnil:

»Se diha, pa bo že boljši...«

Po krvavem dogodku so si svetili drug drugemu z vžigalnicami ter pregledali obleke, da se ne bi vrnili na svoje domove preveč okrvavljeni. Se prej pa so seveda sklenili, da bodo o zločinu molčali ter da ne bo nihče ničesar izdal.

»Midva sva že navajena, Uršič se bo pa še navadil...«

Tako sta povedala Strumbelj in Zupančič drug drugemu takoj po umoru. Hotela sta namreč reči, da jima ubijanje ljudi ni nič novega, saj sta šla skozi dobro belogardistično šolo... Uršiču pa sta zagrozila, da mora molčati kakor grob.

»Ča molčiš, se nič ne izve!« sta učila mlajšega Uršiča, ki se jima je prostovoljno pridružil pri umoru.

Zvedelo pa se je prej, kakor so zločinci mislili...

Prazni izgovori, laži in izmikanje jim niso pomagali

Ze v preiskovalnem zaporu so obdolženci zakrknjeno tajili vsako udeležbo pri umoru. Hoteli so prepričati organe ljudske oblasti, da so nedolžni kakor jagnjeta. Pod težo dokazov pa so končno priznali, da so umorili Kužnika.

Na razpravi so valili krivdo drug na drugega. Predvsem Strumbelj Miha in Zupančič sta se izgovarjala s popolno pijanostjo na dan umora, veliko stvari pa se »nista mogla več spominjati«. Čudno je, da se kljub »pozabljenosti« in pijanosti Strumbelj pred umorom ni pozabil spomniti, da naj ga somorilca kličeta z njegovim starim ilegalnim belogardističnim imenom »Avgust«. Bal se je namreč, da bi jih kdo lahko slišal pri strahotnem početju in spoznal, če bi se klicali s praviimi imeni.

Kdo bi naj verjel obtožencem, ki so se na razpravi izgovarjali, da so hoteli Kužnika le »prestrašiti«, pri tem so pa izbrali polena, debela kakor moška roka, ne prelahka, ne pretežka? Delo so si razdelili, zasedo načrtno pripravili, poslali po nosila, iskali madeže na obleki in tako dalje — vse to govori o preišljenem sklepu pred umorom! Celó več — mislili so tudi naprej! Na grob, to je v jamo, kamor so skrili pokojnika, so hoteli vreči erknjenega psa, da bi njegov smrad odvrčal sum o razpadajočem truplu pod kamenjem.

Namesto da bi krompir oddali, ga imajo še v zemlji

Ko so nekatere zadruge in privatni kmetje v kočevskem okraju že začeli z oddajo krompirja, pa imajo zadrudniki v Kočevski Reki še skoro ves pridelek v zemlji. Skopali so ga le na nekaj arih, sneg in slabo vreme jim je prekrizalo račune. V zemlji je ostalo na 6 ha krompirja, od katerega so sklenili oddati v druge kraje 4 vagone semenskega. Poleg tega jih biča setev ozimim, ko je še sploh niso začeli.

Kaj je temu vzrok? Večini zadrudnikom bi delali krivico, če bi metali krivdo na vse. Za težkoče, ki so zdaj nastale, bo seveda v prvi vrsti odgovoren upravni odbor zadruge, ki ni pravilno uredil dela pri pospravljanju pridelkov, oziroma se tudi ni dovolj zanimal za jesenska dela. Tako so pripravili vso krmno za prašiče in drugo prej kot krompir, čeprav so imeli namen za krompirjem sejati ozimino. Posejati so mislili 7 ha pšenice in 1 ha rži, za kar pa se do sedaj še niti malo niso pripravili. Sklicujejo se na manjkajočo delovno moč, ki je vzrok zaostanku. Res je, da članov, ki bi bili za delo sposobni, nimajo odveč, vendar bi vsa dela laže zmogli, če bi bili pravilno razporejeni in norme urejene. Vse zemlje imajo okoli 800 ha. Največ je pašnikov in gozdov, orne zemlje pa imajo 41 ha. V zadrugi je 83 članov, od tega 56 dela zmožnih. Zadruga ima več delavnic: čevljarstvo, mizarsko, kovaško, mehanično, poleg tega pa tudi žago, trgovino in gostilno. V teh je zaposlenih 19 članov. Pri živinoreji pa je pri 83 govedih in nekaj konjih ter 95

prašičih 17 članov, dočim vsa dela na polju opravlja le 20 delovnih moči. Tudi evidenca, koliko je kateri zadrudnik vložil dela v zadruge, je pomanjkljiva. Tako so traktoristu »pozabili« vpisati v eni mesecu 15 delovnih dni. Take in podobne napake ustvarjajo nezadovoljstvo med zadrudniki.

Poleg tega pa so tudi pomoči dobili premalo. V času košnje so jim iz okraja poslali le nekaj koscev, potem pa se zanje ni nihče več zmenil. Kakor vidimo, so na Kočevski reki precej v zaostanku in zadrudniki bodo morali krepko prijeti za delo, pa tudi množične organizacije bodo morale dati pomoč, da bo zamujeno delo čim prej opravljeno.

Ali na Vrhu pri Fari res niso potrebni ljudski inšpektorji?

Volitve ljudskih inšpektorjev v kočevskem okraju so že pri kraju. Samo na Vrhu še čakajo. Pravijo, da so vsi pošteni, kaj da bi potem še volili inšpektorje. Dosedanje delo članov ljudske inšpekcije pa je v marsičem pripomoglo, da so se odpravile napake, ki bi v prvi vrsti škodovala vaščanom, obenem pa tudi seveda vsem ostalim. Pri popisu živine, posebno pa, ko so kmetje prijavljali posejane površine, so tudi na Vrhu imeli inšpektorji polne roke dela. In že iz neštetih primerov drugod vidimo, kako potrebna je ljudska inšpekcija. Le dobrim in delovnim članom OF je treba zaupati to nalogo, pa se bodo odkrile marsiktere nepravilnosti